

Lék na zlořády stranictví

Humův vliv na Madisonův „List federalistů č. 10“¹

Adéla Rádková

Univerzita Hradec Králové

adela.radkova@gmail.com

Abstrakt:

Podle vlivné interpretace Douglasse Greybilla Adaira byl James Madison při formulování svých slavných tezí o výhodách velké republiky ovlivněn četbou esejů Davida Huma. Adairovy názory však podrobil již v 80. letech minulého století ostré kritice Edmund Morgan, který tvrdil, že se Madison inspiroval pouze svou politickou kariérou, a nikoliv četbou teoretizujících knih. Navíc se Morgan pokusil dokázat, že teorie stranictví jsou u Huma a Madisona podobné jen zdánlivě, ve skutečnosti si však protičeří. Záměrem předkládaného článku je ukázat, že Morganova hojně diskutovaná kritika je založena na zavádějící interpretaci Humovy teorie a že Madison skutečně našel inspiraci v četbě jeho děl. Analýzou dalších Humových spisů, nejen esejů, autorka navíc dokazuje, že je tento vliv mnohem větší, než je zohledňováno v tradiční interpretační literatuře.

Klíčová slova: David Hume, James Madison, politická filosofie, stranictví, frakce

DOI: <https://doi.org/10.46854/fc.2021.4r.777>

„Soudím, že pro spravedlnost se musím uchýlit k Americe.“²

David Hume byl jedním z nejvýznamnějších filosofů osmnáctého století. Největší interpretační pozornost se tradičně soustřeďovala na jeho analýzy epistemologických témat, a to i přesto, že se za svého života proslavil i jako historik, esejist a příslušník republiky učenců. Žil v době, jejíž filosoficko-historický kontext byl poznamenán politickými revolucemi, které měly

1 Článek byl podpořen dotací Institucionální podpory pro Filozofickou fakultu Univerzity Hradec Králové. Text je upravenou verzí kapitoly autorčiny disertační práce *Humova politická filosofie a její vliv na Jamese Madisona*, obhájené v roce 2018 na Katedře filozofie Univerzity Palackého v Olomouci.

2 “I fancy that I must have recourse to America for justice.” Letter to Benjamin Franklin, Febr. 7, 1772. In: Hume, D., *New Letters of David Hume*. Klibansky, R. – Mossner E. C. (eds.). Oxford, Oxford University Press 2011, s. 194.

v konečném důsledku vliv nejen na povahu politických zřízení, ale i na sociální a kulturní podobu euroamerické společnosti. Jako přední učenec své doby se David Hume k politickým otázkám vyjadřoval v širších souvislostech a svými názory ovlivnil mnoho současníků.

Byl mezi nimi i James Madison, který jako hlavní autor americké ústavy zásadně ovlivnil podobu nejednoho moderního demokratického státu. Vliv Humovy politické teorie na Madisonovy úvahy a koncepce je předmětem dlouhotrvající diskuze. Její počátky spadají do čtyřicátých let dvacátého století, kdy Douglass Adair ve své disertaci položil základy humovské interpretace Madisonova „Federalisty č. 10“.³ Na dílo započaté Adairem navazovali četní interpreti, ale bylo podrobeno i velice vlivné kritice Edmunda Morgana. Morgan se pokusil na základě textové analýzy prokázat, že podobnost Humových a Madisonových myšlenek je pouze zdánlivá, neboť závěry, k nimž ve svých teoretických úvahách dospívají, jsou – zejména v otázce stranictví – zcela protikladné. Předkládaný článek si klade za cíl ukázat, v čem se Morgan ve své kritice Adairových závěrů mylí. Argumentace bude vycházet především z analýzy různých Humových textů – nejen esejí, na nichž je založena jak Adairova interpretace, tak i Morganova kritika. Pokusím se prokázat, že Adairova teze nejenže platí, ale že Humův vliv na Jamese Madisona byl dokonce větší, než se dosud (až na pár výjimek) předpokládalo.

V daném kontextu je potřeba čtenáře upozornit ještě na problém týkající se překladu anglického slova „factions“ do češtiny. Dá se totiž překládat dvěma způsoby, přičemž ani jeden nevystihuje zcela přesně význam anglického termínu. Konkrétně lze slovo „factions“ přeložit buď jako stranictví, nebo jako frakcionářství. V této souvislosti je důležité zmínit i to, že v rámci anglické politické teorie osmnáctého století byly oba tyto pojmy rozlišovány. Stranictví bylo při tom chápáno negativně a frakce byly popisovány jako jeho nejnebezpečnější projev. Hume ani Madison nicméně mezi stranami a frakcemi nerozlišovali, a tudíž budou v článku požívány oba výrazy synonymně.⁴

„Stranictví“ zahrnovalo v politické teorii osmnáctého století širší spektrum skupin, nejen politické strany. Pod tento pojem byly obecně zahrnovány všechny zájmové skupiny, do nichž se tehdejší společnost štěpila. V kontextu Humovy a Madisonovy politické filosofie je zejména potřeba mít na paměti, že mezi ně lze zahrnout i náboženské skupiny. Jednotliví lidé se v osmnáctém století navíc obvykle hlásili k několika skupinám – a ty se tak do značné míry překrývaly. Určitou výzvou, jež stála před tehdejší (nicméně i současnou)

3 Madison, J. (Publius), *Federalista č. 10*. In: *Listy federalistů. Soubor esejí psaných na podporu nové ústavy předložené federálním shromážděním 17. září 1787*. Eseje Alexandra Hamiltona, Johna Jaye a Jamese Madisona přeložili a uspořádali P. Palarčík a S. Raková. Olomouc, Univerzita Palackého 1994.

4 Více viz Spencer, M. G., *David Hume and Eighteenth-Century America*. New York, University of Rochester Press 2010, s. 169.

politickou teorií, tak bylo nalezení a prosazování takových mechanismů veřejné politiky, které by dokázaly částečně omezit působení těchto skupin – a v optimálním případě je dokonce využít v obecném zájmu celé společnosti. Právě o naplňování této výzvy se pokoušel James Madison.

Hume a třináct kolonií

Mottem tohoto článku je citace pocházející z dopisu, který roku 1772 napsal David Hume Benjaminu Franklinovi. Jednalo se o Humovu odpověď na Franklinův dopis, jenž se sice nedochoval, jehož obsah lze však z textu vyvodit. Franklin svého skotského přítele informoval o plánovaném americkém vydání jednoho z jeho děl a o možných problémech, které mohou publikaci komplikovat. Jedním ze zmíněných problémů, na který Hume v dopise reagoval, byl názor blíže nespécifikovaného „Francouze“, podle nějž je Humovým největším nedostatkem jeho skotský původ. Hume sám si byl dobře vědom negativních konotací svého původu, jak vtipně dokládá následující pasáž ze stejného dopisu: „...to, že jsem Skot, je nejčastější překážka, na niž narážím: natolik stranická je tato země! Když jsem se vydal na svou literární dráhu, očekával jsem, že si znepřátelím všechny křesťany, všechny whigy a i všechny torye. Ale je pro mě těžké, že jsou proti mně teď navíc i všichni Angličané, Irové a Velšané. Se Skoty je to podobně, ostatně nikdo není prorokem ve své vlastní zemi.“⁵ Vycházejí právě z těchto negativních zkušeností, Hume s určitou nadějí očekával, že se právě v americkém prostředí dočká spravedlivějšího zhodnocení svých myšlenek.

V dopise není blíže specifikováno, jaké konkrétní dílo skotského filosofa mělo vyjít v americké edici. Hume však požádal Franklina, aby zajistil, že vyjde v aktuální, už revidované podobě. Jednalo se tak pravděpodobně o *Essays and Treatises on Several Subjects*, jediné Humem upravené vydání, které toho roku vyšlo (kromě kratších esejí obsahovalo i *Zkoumání o lidském rozumu*, *Zkoumání o zásadách mravnosti* a *Pojednání o vášních*). O dalším osudu plánované edice nic nevíme, a pravděpodobně tak k její realizaci za Humova života nedošlo.⁶

Ostatně v té době stihl Huma v Americe nezdar i dalšího plánovaného edičního počínu. Již předcházejícího roku, na jaře 1771, oznámil prostřednictvím reklam v novinách Robert Bell svůj záměr vydat Humovy *Dějiny Anglie*.⁷

5 “... the Circumstance of my being a Scotchman has been a considerable Objection to me: So factious is this Country! I expected, in entering on my literary Course, that all the Christians, all the Whigs, and all the Tories should be my Enemies: But it is hard, that all the English, Irish, and Welsh should be also against me. The Scotch, likewise, cannot be much my Friends, as no man is a Prophet in his own Country.” Citováno podle: Spencer, M. G., *David Hume and Eighteenth-Century America*, c.d., s. 194.

6 Tamtéž, s. 24–25.

7 Hume, D., *The History of England from the Invasion of Julius Caesar to the Revolution in 1688*. 6 vols. (1754, 1756, 1759 a 1761). V této stati je dílo citováno podle vydání: Todd, W. B. (ed.). Indianapolis, Liberty Fund 1983.

Cílem této reklamní kampaně bylo získat ještě před zahájením nákladných publikačních příprav alespoň tři sta platících předplatitelů. Bell se domníval, že potenciálními zájemci by nemuseli být pouze movití kolonisté, ale i střední třída – společným znakem všech jeho reklam proto byla snaha toto americké vydání zásadního Humova díla představit jako vlastenecký akt směřující ke kulturnímu obohacení kolonií. Bellovi se však nakonec nepodařilo svůj záměr realizovat, a prvního vydání *Dějiny Anglie* se tak Američané dočkali až o čtvrt století později – díky skotskému přistěhovalci Robertu Campbellovi, který se usadil ve Filadelfii.⁸

Otázkou nicméně zůstává, proč Bellův záměr skončil tak neúspěšně. Interpreti se – až na pár výjimek – shodují, že Bellův nezdar koreluje s Humovým obecným neúspěchem v americkém prostředí. Podle Marka Spencera tomu však bylo poněkud jinak. Americký knižní trh byl v době, kdy Bell oznámil svůj záměr, již nasycen publikacemi, které přicházely z Británie.⁹ Z praktického hlediska je také nutné poznamenat, že v osmnáctém století bylo vydání každé knihy nesmírně finančně nákladné.¹⁰ Humovy *Dějiny Anglie* byly navíc se svými třemi tisíci stran velice rozsáhlé. V tomto ohledu je rovněž relevantní zmínit, že selhala i vydání jiných, často velice uznávaných a oblíbených knih – podobnému osudu totiž nešla ani Montesquieuova kniha *O duchu zákonů*, nebo *Letters from a Farmer in Pennsylvania*, jejichž autorem byl John Dickinson.¹¹ Na rozdíl od Humových *Dějiny Anglie* však nebyla jako důvod nezdaru vydání těchto děl v sekundární literatuře uváděna neoblíbenost jejich autorů.

První dochované americké vydání Humových *Dějiny Anglie* tedy pochází až z doby po Americké revoluci a jeho filosofické spisy se na americkém kontinentě dočkaly vydání dokonce až ve dvacátých letech devatenáctého století. Tento faktický popis však ani zdaleka neodpovídá skutečné dostupnosti Humových děl v Americe. Jeho filosofické spisy byly od samého počátku mezi kolonisty velice oblíbené, jak o tom svědčí mimo jiné záznamy z knihovních katalogů, odkazy v novinových člancích, a především citování jeho děl samými otci zakladateli.

Od počátku šedesátých let osmnáctého století je možné v Americe pozorovat enormní nárůst zájmu o Humovy knihy. Mark Spencer ve své studii doložil tento nárůst četností knih skotského myslitele v katalogích veřejných i univerzitních knihoven a soukromých sbírek. Většina knihoven vlastnila hned několik výtisků stejného titulu. *Dějiny Anglie* byly v Americe dobře

8 Spencer, M. G., *David Hume and Eighteenth-Century America*, c.d., s. 26.

9 Tamtéž.

10 Green, J. N., From Printer to Publisher. In: Hackenberg, M. R. (ed.), *Getting the Books Out. Papers of the Chicago Conference on the Book in 19th-Century America*. Washington, D.C., Center for the Book, Library of Congress 1987, s. 26–44; s. 27.

11 Spencer, M. G., *David Hume and Eighteenth-Century America*, c.d, s. 28.

dostupné hned od vydání prvních dílů, po vydání posledního dílu pak byly zpravidla nakupovány v kompletních edicích.¹² Jedinou výjimkou představovalo mezi Humovými knihami *Pojednání o lidské přirozenosti*, jemuž nebyla v americkém prostředí věnována téměř žádná pozornost. Humovo postesknutí nad tím, že *Pojednání* „z tiskařského lisu vypadlo mrtvé“, bychom sice měli brát s jistou rezervou,¹³ nicméně situaci na americkém kontinentě vystihuje tato metafora poměrně přesně.

Je třeba zmínit také fakt, že Humovy filosofické myšlenky byly v americkém prostředí šířeny i v jiné než knižní podobě. Některé z jeho esejí byly přetiskovány i v novinách a časopisech. Mezi nejčastěji otiskovanou esej v tomto kontextu patřila „Of the Liberty of Press“.¹⁴ Často se objevovala také esej „Whether the British Government Inclines More to Absolute Monarchy, or to a Republic“.¹⁵

Američtí kolonisté byli tedy, s výjimkou *Pojednání o lidské přirozenosti*, s Humovými filosofickými i historickými díly dobře obeznámeni. V sedmdesátých a osmdesátých letech osmnáctého století se v knihovně Harvardovy univerzity jeho *Dějiny Anglie* dokonce staly nejpůjčovanějším dílem.¹⁶ I Jamesi Madisonovi bylo tedy jméno Davida Huma zcela jistě známo již dávno před listopadem roku 1787. Kdy přesně jeho seznamování s Humovým dílem začalo, není zcela určitě doloženo, ale pravděpodobně k tomu došlo již během jeho studií, jejichž vedení bylo tehdy převážně v rukou prominentních skotských exulantů.¹⁷ Humovy eseje však zcela jistě znal už roku 1779, kdy citoval pasáž z „Of the Balance of Trade“. Přestože Madison kritizoval Humovu finanční teorii, označoval ho za velice duchaplného autora. Roku 1782 pak v seznamu knih, které doporučil zakoupit do Kongresové knihovny, výslovně uvedl souborné vydání Humových esejí i *Dějiny Anglie*.¹⁸

Přesto bývá Humův vliv na Madisona často zlehčován, nebo dokonce opomíjen. Podle tradiční interpretace nebyla Humova díla pro americké otce zakladatele nijak zvlášť podstatná – a nebyla ani nijak zvlášť známá, natožpak oblíbená mezi koloniálními čtenáři. Autoři hlavních monografií týkajících se analýzy

12 Tamtéž, s. 20.

13 Na tento fakt upozornili Mary a David Northonovi. Viz Janoušek, H., Předmluva. In: Hume, D., *Pojednání o lidské přirozenost*. Kniha 1. Rozum. Přel. H. Janoušek. Praha, Togga 2015, s. 12, pozn. č. 4.

14 Hume, D., Of the Liberty of Press. Tato esej vyšla roku 1754 v: *Scots Magazine* (vol. 16, s. iii–vi); *South Carolina Gazette* (12–19 January 1765, No. 1–2); *Virginia Gazette* (25 December 1766, No. 1).

15 Hume, D., Whether the British Government inclines more to Absolute Monarchy, or to a Republic. Tato esej vyšla například roku 1741 v *Gentleman's Magazine* (vol. 11, s. 536–538). Více o recepci Humových esejí v koloniích viz v: Spencer, M. G., *David Hume and Eighteenth-Century America*, c.d., s. 23–28.

16 Olsen, M. – Harvey, L.-G., Reading in Revolutionary Times: Book Borrowing from the Harvard College Library, 1773–1782. *Harvard Library Bulletin* 1993, s. 57–72.

17 K bližším informacím o Madisonově vzdělání viz: Branson, R., James Madison and the Scottish Enlightenment. *Journal of the History of Ideas*. 40, 1979, No. 2., s. 235–236.

18 Spencer, M. G., *David Hume and Eighteenth-Century America*, c.d., s. 165.

myšlenkových zdrojů, jejichž vliv byl v tomto období v americkém prostředí rozhodující, Humově dílu zpravidla nevěnují vůbec žádnou pozornost.¹⁹ Některé novější publikace sice Huma zmiňují, ovšem jen okrajově. Například H. S. Commager Humovo jméno uvádí pouze při srovnávání amerického a evropského myšlení, přičemž tvrdí, že v době, kdy Evropané jen rozvíjeli spekulativní a utopické teorie – v této souvislosti Commager výslovně uvádí Montesquieua, Huma a Kanta –, Američané už přikročili k realizaci praktické politiky.²⁰ Naproti tomu se Henry F. May ve své obšírné publikaci o americkém osvícenství sice Humovi věnuje podrobněji, ovšem dospívá k závěru, že Humův skepticismus a ateismus znemožnil větší rozšíření jeho myšlenek mezi koloniálními intelektuály. Hume byl podle jeho názoru v americkém prostředí obvykle odmítán a lze jen těžko najít autora, který by se jeho dílem inspiroval.²¹

Opomíjení Humova vlivu na přední aktéry Americké revoluce je dáno několika faktory. Jedním z nich je skutečnost, že Hume nebyl poměrně dlouhou dobu vůbec považován za politického filosofa. Před takřka třiceti lety Knud Haakonsen ve své stati „Hume’s Political Theory“ vystoupil s názorem, že až do šedesátých let dvacátého století Hume nebyl v rámci politické teorie téměř vůbec brán v potaz jako relevantní autor. Podle Haakonsena k tomu došlo proto, že Hume byl v osmnáctém století některými svými současníky vnímán jako toryovský apologeta, a to především kvůli prvním dílům svých *Dějín Anglie*.²² Byl tak podezříván z předpojatosti, a jeho dílo nemohlo být z tohoto důvodu považováno za podstatný zdroj kvalitních myšlenek.²³ Tento názor pak podle Haakonsena dlouhodobě přetrvával. Russell Hardin ve své monografii ovšem upozornil, že Haakonsenovy závěry nelze uplatňovat univerzálně. Podle Hardina byl jako autor *Dějín Anglie* Hume vnímán především na americkém kontinentě a ve Francii, zatímco v Británii panovala zcela odlišná situace. Zde byl totiž Hume jako politický filosof přímo následován některými svými současníky nebo pokračovateli.²⁴ Například William Godwin roku 1793 citoval Humovu myšlenku, že všechny vlády jsou závislé na názoru veřejnosti, přičemž ji považoval za natolik známou, že ji dokonce označil za obecně uznávaný princip.²⁵ Dá se tedy předpokládat, že v období kolem roku 1790 bylo Humovo politické dílo v Británii dobře známé.

19 Cassara, E., *The Enlightenment in America*. Lanham, University Press of America 1988; White, M., *The Philosophy of the American Revolution*. New York, Oxford University Press 1978.

20 Commager, H. S., *The Empire of Reason: How Europe Imagined and Europe Realised the Enlightenment*. London, Phoenix 2000, s. 131.

21 May, H. F., *The Enlightenment in America*. Oxford, Oxford University Press 1978, s. 119–121.

22 Hume, D., *The History of England from the Invasion of Julius Caesar to the Revolution in 1688*, c.d.

23 Haakonsen, K., Hume’s Political Theory. In: Norton, D. F. (ed.), *The Cambridge Companion to Hume*. Cambridge, Cambridge University Press 1993, s. 182–221.

24 Hardin, R., *David Hume: Moral and Political Theorist*. Oxford, Oxford University Press 2007, s. 1.

25 Godwin, W., *Enquiry Concerning Political Justice: And Its Influence On Morals and Happiness*. London, Penguin Classics 2015, s. 148.

Zatímco v osmnáctém a devatenáctém století zájem o Humovu politickou filosofii obecně upadal, v šedesátých letech dvacátého století oživil zájem o její myšlenky John Stewart.²⁶ Jeho přístup se ovšem odlišuje od koncepcí obou výše zmiňovaných autorů, Haakonsena a Hardina, a netýká se ani jejich vzájemné polemiky. Stewart totiž uvádí zcela jiné důvody, které podle jeho názoru vedly k tomu, že byl Hume v rámci dějin myšlení pozapomenut a že nebývá obvykle řazen mezi klasické politické myslitele. Dva hlavní důvody, které zmiňuje, souvisí s komplikovaností Humovy politické teorie. Stewart především upozorňuje na až přílišnou pokrokovost Humových myšlenek, která jeho současníkům téměř znemožňovala jejich dostatečné pochopení. Druhý důvod, který podle Stewarta vedl k tomu, že Hume nebyl v politické teorii až do druhé poloviny minulého století pochopen a následován, souvisí s typickým atributem Humova myšlení. Humovo dílo je totiž velice systematické, a chceme-li pochopit základní principy a mechanismy jeho politické teorie, musíme brát v potaz i jeho epistemologii, psychologii a morální filosofii.

Z hlediska opomíjení Humova vlivu na americké otce zakladatele se však jeví jako nejzávažnější důvod antipatie, kterou vůči jeho dílu projevoval Thomas Jefferson. Hume jím byl kritizován, přestože prosazoval, aby si Američané mohli vládnout sami, a jejich snažení o odtržení od britského impéria podporoval. Jefferson se totiž na základě četby prvních dílů *Dějin Anglie* domníval, že Hume stojí na straně britského krále a že je politickým přesvědčením toryovec.²⁷ Popudila ho především Humova kritika teorie společenské smlouvy, kterou skotský učenec označil za neužitečnou. Tato kritika sice mířila proti soudobým whigům, nicméně o Humově politickém přesvědčení nevypovídala v zásadě nic.²⁸ Přestože jsou Jeffersonovy útoky vůči Humovi dobře známé, je potřeba si uvědomit, že tento postoj hlavní autor amerického prohlášení nezávislosti nezastával vždy. V revolučním období byl totiž Jefferson horlivým a nadšeným čtenářem Humových historických i filosofických spisů. Jeho animozita se datuje až do doby jeho prezidenství a konce života.²⁹ Právě „díky“ ní však v Americe došlo k velké diskreditaci Humova myšlení, jež v takřka nezměněné podobě přetrvávala po téměř devatenácté století.³⁰ V sekundární literatuře týkající se filosofických zdrojů, o něž se opírali američtí otcové zakladatelé, jsou pak rezidua jeffersonovské animozity stále patrná.

26 Stewart, J. B., *The Moral and Political Philosophy of David Hume*. Westport, Praeger 1973.

27 Bongie, L., *David Hume: Prophet of the Counter-Revolution*. Indianapolis, Liberty Fund 2000, s. vii–ix.

28 Hardin, R., *David Hume: Moral and Political Theorist*, c.d., s. 2.

29 Wilson, D. L., Jefferson vs. Hume. *The William and Mary Quarterly*, 46, 1989, No. 1, s. 49–70.

30 Berry, C. J., *David Hume*. London, Bloomsbury Academic 2013, s. 118.

Humův vliv na Madisonovu teorii stranictví

Na textové podobnosti mezi Humovým a Madisonovým dílem jako první upozornil Douglass Greybill Adair, a to ve své disertační práci ze čtyřicátých let dvacátého století, která však byla publikovaná až o několik desetiletí později.³¹ Toto téma pak Adair ještě dále rozpracoval ve svých článcích.³² Madison se podle Adaira Humovými myšlenkami inspiroval především v otázce psychologicko-filosofického původu frakcí. Od Huma také převzal jeden ze svých nejslavnějších argumentů, jimiž obhajoval výhody velké a rozlehlé republiky. Podle Adaira to byl už Hume, kdo teorii o malé republice otočil vzhůru nohama, když tvrdil, že jen republika rozlehlá na větším území může být skutečně svobodnou státní formou, která se se dokáže ubránit vlivu frakcí. Podobně jako Hume pak i Madison prosazoval názor – a to navzdory tehdejší rozšířené představě –, že republikánské státní zřízení je nejen vhodné na natolik rozlehlém území, jakými jsou Spojené státy americké, ale že by zde mohlo dokonce vzkvétat lépe než v městském prostředí.³³

Adair svou interpretaci založil výhradně na Humových esejích. Podle jeho názoru Madisona nejvíce inspirovala utopistická esej „Idea of a Perfect Commonwealth“, ve které Hume zvažuje možnosti zavedení republikánského státního zřízení na vzdáleném území.³⁴ Hume zde rozvíjí myšlenku, že v dobře projektovaném státním zřízení zavedeném na velkém území existuje dostatek prostoru pro takové redefinování zastupitelské demokracie, které by zajistilo podíl na vládě i nejnižším vrstvám společnosti. Jejich anticipace na vládě by byla umožněna prostřednictvím možnosti volit své zástupce alespoň na nejnižších úrovních. Zároveň by velká rozloha státu téměř znemožnila jejich koordinovaný postup proti obecnému zájmu, tedy existenci oprávněné vlády. Hume připouští, že zavedení republikánské vlády je na velkém území komplikovanější než například ve městě. Jakmile je ale republika již úspěšně etablována, je podle jeho názoru vůči nepokojům a nejrůznějším frakcím odolnější než jiná státní uspořádání.³⁵

Podle Adaira to byla především tato pasáž, jež inspirovala Madisona ke zformulování vlastního jádra jeho obhajoby spojení kolonií pod jednou

31 Adair, D., *The Intellectual Origins of Jeffersonian Democracy: Republicanism, the Class Struggle, and the Virtuous Farmer*. Lanham, Lexington Books 2000.

32 Adair, D., *The Tenth Federalist Revisited*. *The William and Mary Quarterly*, 8, 1951, No. 1, s. 48–67; týž, „That Politics May Be Reduced to a Science“: David Hume, James Madison, and the Tenth Federalist. *Huntington Library Quarterly*, 20, 1957, No. 4, s. 343–360.

33 Adair, D., „That Politics May Be Reduced to a Science“: David Hume, James Madison, and the Tenth Federalist, c.d., s. 351.

34 Hume, D., *Idea of a Perfect Commonwealth*. In: Miller, E. F. (ed.), *Essays, Moral, Political, and Literary*. Indianapolis, Liberty Classics 1987, s. 513.

35 Tamtéž, s. 528.

vládou a ustanovení republiky na větším území, než jaké bylo až doposud známo z historie. Velká republika měla podle Madisona zaručovat nejlepší možnost odolávat vzájemnému působení různých sfér vlivu: „Jestliže sféru rozšíříme, dostaneme rozmanitější strany a zájmy; zmenšíme pravděpodobnost, že většina bude mít společnou pohnutku zaútočit na práva ostatních občanů; a bude-li taková společná pohnutka existovat, bude pro všechny, kdo ji sdílejí, obtížnější si svou sílu uvědomit a jednat ruku v ruce.“³⁶ Adair uznává, že Madisonova argumentace nebyla pouhou imitací Humových politických esejí, nicméně Huma považuje za Madisonův hlavní inspirační zdroj.

Na Adaira sice s uznáním navázalo mnoho autorů, většinou se však u nich setkáváme jen s opakováním jeho hlavní teze, v níž se zabývá Humovým vlivem na Madisona v otázce velké republiky.³⁷ Spolu s nimi se však rovněž objevilo i několik kritiků Adairovy interpretace. Jejich stanoviska obecně spojuje výtka, že pro formování Madisonova názoru na frakce a stranictví byly daleko podstatnější zkušenosti získané během jeho politické kariéry. Upřednostňují tak jeho osobní zkušenost před studiem a četbou knih.³⁸ Je zřejmé, že Adairův projekt je v některých svých aspektech snad až příliš ovlivněn jeho záměrem zpochybnit v té době velmi vlivnou ekonomickou interpretaci americké ústavy, jež vycházela z díla Charlese A. Bearda.³⁹ Adair chtěl především dokázat, že i studium a knihy, nejen ekonomika, byly pro Madisonův intelektuální vývoj podstatné. V rámci svého výkladu se tak nedokázal vyhnout některým poetickým, až spekulativním vyjádřením. Pokusil se například vytvořit virtuální scénu Madisona píšícího u stolu, na jehož rohu leží otevřeně Humovy eseje. Madison byl podle něj náhle osvěcen četbou Humových myšlenek, díky nimž se mu podařilo zformulovat svou nejslavnější teorii.⁴⁰ Kritika podobných spekulativních vyjádření je sice oprávněná, nicméně je zarážející, že se polemizující interpreti příliš nevěnovali textové evidenci, kterou Adair ve své disertaci a člancích předložil.

36 Madison, J. (Publius), *Federalista* č. 10, c.d., s. 74.

37 Branson, R., James Madison and the Scottish Enlightenment, c.d., s. 235–250; Howe, D. W., Why the Scottish Enlightenment Was Useful to the Framers of the American Constitution. *Comparative Studies in Society and History*, 31, 1989, No. 3, s. 572–587; Stewart, J. B., *The Moral and Political Philosophy of David Hume*, c.d.; Vile, J. R. – Pederson, W. D. – Williams, F. J., *James Madison: Philosopher, Founder, and Statesman*. Athens, Ohio University Press 2008; Whelan, F. G., *The Political Thought of Hume and His Contemporaries: Enlightenment Projects*. New York, Routledge 2014.

38 Arkin, M. M., “The Intractable Principle”: David Hume, James Madison, Religion, and the Tenth Federalist. *The American Journal of Legal History*. 39, 1995, No. 2, s. 148–176; Conniff, J., The Enlightenment and American Political Thought: A Study of the Origins of Madison’s Federalist Number 10. *Political Theory*, 8, 1980, No. 3, s. 381–402.

39 Beard, C. A., *Economic Interpretation of the Constitution of the United States*. New York, The Macmillian Company 1913.

40 Adair, D., *The Intellectual Origins of Jeffersonian Democracy: Republicanism, the Class Struggle, and the Virtuous Farmer*, c.d., s. 252; s. 266.

Prvním, kdo podrobil Adairovu analýzu filosoficko-historické kritice, byl Edmund S. Morgan. Morgan se s ostatními kritiky shoduje na společné základní tezi, podle které byl Madison – na rozdíl od Huma – nucen čelit praktickým politickým problémům. Zatímco Hume se dle něj zabýval spekulativními otázkami a pokoušel se především nacházet řešení problémů, které se objevily v Harringtonově utopickém spise, na nějž navazoval, Madison hledal konkrétní praktické řešení situace, již v tehdejší době nastolilo amerického stranictví. Morganovým cílem bylo ukázat, že Humovy knihy neměly na Madisona vůbec žádný vliv. Podobnost mezi některými jejich myšlenkami je podle jeho názoru pouze zdánlivá. Oba sice používají podobnou terminologii a zdá se, že vycházejí ze stejných stanovisek, nicméně závěry, k nimž posléze dospívají, jsou nejen nesrovnatelné, ale dokonce zcela protikladné. Morgan uznává, že Hume a Madison shodně analyzují příčiny vzniku stranictví a jejich argumenty mají i podobnou strukturu. Řešení tohoto problému je však u obou autorů odlišné.

Zatímco Hume podle Morgana navrhuje přemoci frakce tím, že se zabrání jejich formování, Madison chápe nemožnost jejich úplné eliminace a snaží se hledat způsoby omezení jejich vlivu. Humem navrhovaný systém rozsáhlé republiky nepočítá s velkým množstvím zájmových skupin, ale s uniformní společností, jejímž cílem je potlačit v lidské přirozenosti zakořeněné tendence ke stranictví. Jinými slovy, zatímco Hume si představuje ideální svět bez stranictví, Madison reflektuje reálný svět, ve kterém se frakce po vzniku velké republiky díky svému značnému počtu nebudou moci navzájem omezovat.⁴¹

Morganova kritika se postupem času ukázala být velice vlivnou,⁴² přestože je v mnoha ohledech nesprávná. Je zavádějící především v interpretaci Humovy teorie stranictví. Madison se inspiroval Humovým dílem nejen při formulování teorie o původu frakcí a argumentů týkajících se výhodnosti velké republiky, jak tvrdí Adair, ale i v základních předpokladech, z nichž tato teorie vychází. Omezení Adairovy argumentace jsou dána tím, že svou analýzu založil téměř výhradně na studiu esejí. Ty však v rámci Humova díla představují spíše soudobé komentáře, jejichž filosofické základy je třeba hledat v jeho systematictějších spisech. Jde-li o pochopení Humovy teorie stranictví v jejím celku a s ohledem na znalost jeho děl v americkém prostředí, pak se konkrétně jedná o *Zkoumání o lidském rozumu a Dějiny Anglie*. Hume se v těchto spisech zabýval původem a podstatou frakcí vycházejících z lidské přirozenosti, stejně jako možnostmi jejich omezení.

41 Morgan, E. S., *Safety in Numbers: Madison, Hume, and the Tenth "Federalist"*. *Huntington Library Quarterly*, 49, 1986, No. 2, s. 109–110.

42 Marc Arkin například uvádí, že Madison: "clearly rejected Hume's conclusion..." Arkin, M. M., "The Intractable Principle": David Hume, James Madison, Religion, and the Tenth Federalist, c.d., s. 151.

Jak jsem již zmínila výše, Hume ani Madison nerozlišovali mezi frakcemi a stranami, jak to tehdy bylo v anglicky mluvícím prostředí běžné. Stranictví bylo v politickém diskurzu osmnáctého století chápáno jako negativní rys politické praxe a frakce jako jeho extrémní důsledek.⁴³ I v americkém prostředí bylo obvyklé považovat štěpení veřejného prostoru do zájmových skupin za nebezpečné, až destruktivní.⁴⁴ Právě v návaznosti na Huma však Madison viděl v existenci velkého množství stran/frakcí na rozsáhlém území zároveň i možný lék na neduhy, jež provázejí jejich činnost. Nejvýstižnější vyjádření Madisonova odůvodnění, jímž obhajoval ustanovení velké republiky, nalezneme ve „Federalistovi č. 10“, jedné z esejí, které Madison pod pseudonymem Publius psal společně s Alexandrem Hamiltonem a Johnem Jayem. Jejich souborné vydání, *Listy federalistů*,⁴⁵ dodnes slouží jako nedocenitelný interpretační zdroj americké ústavy a principů, z ní vycházejících. Širší kontext „Federalisty č. 10“ koreluje s jednou z nejzásadnějších konstitučních otázek, na které se soustředila ratifikační debata. Konkrétně s otázkou, jakou podobu by mělo mít nově zaváděné republikánské zřízení na americkém kontinentě. Anti-federalisté, vystupující proti zavedení ústavy v podobě, v jaké byla navržena Konstitučním konventem, se obávali nevýhod plynoucích z republikánského státního zřízení, federalisté ho naopak obhajovali.

V debatě, která se mezi oběma tábory rozproudila, lze identifikovat dva zásadní okruhy argumentace – první, jenž vychází ze studia dějin antiky, a druhý, který se opírá o četbu Montesquieuových děl.⁴⁶ Anti-federalisté často zmiňovali příklady z antických dějin a upozorňovali na nejrůznější tragické osudy minulých republik. Argumenty opírající se o zkušenosti z historie nebyly v období Americké revoluce ničím výjimečným. Studium historie bylo považováno za nezbytnou součást vzdělání a nebylo nijak neobvyklé používat i ve veřejných proslovech příklady z dějin.⁴⁷ Historie byla považována za prodlouženou zkušenost, zásobník příkladů nejrůznějších politických událostí, vznikání a zanikání států, vedení válek apod. Reakce na tento okruh argumentů tak nemohla vycházet z pouhého odmítnutí historie jakožto relevantního zdroje odůvodnění nevhodnosti zavedení republikánského státního zřízení na americkém kontinentě. Federalisté, stejně jako jejich oponenti, brali zkušenosti z předchozích staletí vážně. Strategie jejich obrany se v tomto případě lišila, záleželo výhradně na volbě konkrétního přístupu

43 Spencer, M. G., *David Hume and Eighteenth-Century America*, c.d., s. 169.

44 Wood, G., *The Creation of the American Republic*. Chapel Hill, University of North Carolina Press 1988, s. 58–59.

45 *Listy federalistů*. Soubor esejí psaných na podporu nové ústavy předložené federálním shromážděním 17. září 1787, c.d..

46 Ross, G. D., The Federalist and the “Experience” of Small Republics. *Eighteenth-Century Studies*, 5, 1972, No. 4, s. 559–568.

47 Nejznámějším z revolučních politiků, kteří své argumenty opírali o příklady z historie, byl John Adams.

u jednotlivých autorů. Zatímco Alexander Hamilton ve „Federalistovi č. 9“⁴⁸ upozorňoval na specifické historické podmínky amerických kolonií, James Madison ve „Federalistovi č. 39“⁴⁹ zpochybňoval, že by se v případě příkladů, jež uváděli anti-federalisté, jednalo o skutečné republiky.

Filosoficky signifikantnější je však pro nás druhý okruh argumentace, vycházející z politických myšlenek Charlese-Louise de Montesquieua. Jeho ilustrativní vyjádření nalezneme v anti-federalistických novinových článcích publikovaných pod pseudonymy Brutus a Cato. Brutus, jehož pravou identitu se dosud nepodařilo s jistotou odhalit, byl hlavním představitelem opozice vůči federalistům a ve svých článcích a esejích vystupoval proti ratifikaci ústavy. V článku z října roku 1787 kritizoval návrh na zavedení republikánského státního zřízení. Opíral se při tom o oba výše uvedené argumenty – historickou zkušenost i předchozí autority politické filosofie. Upozorňoval na nevhodnost ustanovení republiky na rozsáhlém území a na příliš velké množství občanů, jež by žili ve Spojených státech amerických. Brutus se navíc obával zejména budoucího vývoje. Dokonce i v případě, že by republika obstála v několika letech či desetiletích po schválení ústavy, je podle něj nemožné, aby tomu tak bylo i ve vzdálenější budoucnosti. Oprávněně totiž očekával prudký nárůst rozlohy i počtu obyvatel na americkém kontinentě.⁵⁰

Na podporu své argumentace Brutus citoval následující pasáž z knihy *O duchu zákonů*: „Je v povaze republiky, že se rozkládá na malé území, jinak by nemohla přetrvat. Ve velké republice jsou velké majetky, a tedy málo uměřenosti v lidských myslích; příliš velká moc má být svěřena jednomu občanu; zájmy se tříští; člověk nejprve cítí, že může být šťastný, vznešený a slavný bez své vlasti, a brzy poté že může být sám vznešený pouze na troskách své vlasti. Ve velké republice je obecné blaho obětováno tisícům ohledů, je podřízeno výjimkám a závisí na náhodných okolnostech. V malé republice je obecné blaho lépe pocitováno, lépe poznáno, je blíže každému občanu; zneužití moci jsou zde menší, a jsou tedy méně chráněna.“⁵¹

Tato konkrétní pasáž z díla *O duchu zákonů* byla ze strany anti-federalistů citována velice často. I federalisté však považovali tento Montesquieuův argument za natolik podstatný, že ve vzájemné korespondenci opakovaně zdůrazňovali potřebu se s ním vypořádat.⁵² Madisonova hlavní teze z „Fede-

48 Hamilton, A., Federalista č. 9. In: *Listy federalistů. Soubor esejí psaných na podporu nové ústavy předložené federálním shromážděním 17. září 1787*, c.d., s. 65–66.

49 Madison, J. (Publius), Federalista č. 39. In: *Listy federalistů. Soubor esejí psaných na podporu nové ústavy předložené federálním shromážděním 17. září 1787*, c.d., s. 212.

50 Brutus, 18 Oct. 1787. In: Kurland, P. B. – Lerner, R. (ed.), *The Founders' Constitution: Major Themes*. Vol. 1. Indianapolis, Liberty Fund 2000, s. 124.

51 Montesquieu, C. – L., *O duchu zákonů*. Přel. S. Lyer – M. Šaléná. Praha, Aleš Čeněk 2003, s. 148.

52 Viz např. *The Papers of Alexander Hamilton: 1787–1788*. Syrett, H. C. (ed.). New York, Columbia University Press 1962, s. 281.

ralisty č. 10“ tak vychází z předpokladu zcela opačného. Na rozdíl od Montequieua se Madison domnívá, že pro stabilitu a udržení republikánského státního zřízení je zcela zásadním předpokladem velká rozloha. Za nejpodstatnější výhodu, jež vyplyne ze zavedení republiky na velkém území, považuje prosazení „její[ho] sklon[u] potlačovat a omezovat stranické pŕtky“.53

Madison se v otázce vzniku a působení různých forem frakcí podle mého názoru jednoznačně inspiroval u Huma. Ten v eseji „Of Parties in General“ rozlišuje mezi frakcemi, které na jedné straně vznikají z osobních [*personal*] důvodů, a na straně druhé z důvodů skutečných [*real*]. Osobní frakce vycházejí ze sympatií či antipatií, jež jednotlivci pociťují k ostatním členům společnosti. Skutečné jsou založené na nějakém faktickém rozdílu ve smýšlení či názorech. Nevýhodou malých republik je to, že v nich jednodušeji vznikají frakce založené na osobních vztazích, což v konečném důsledku způsobuje, že se jakákoli domácí potyčka může změnit v občanskou válku.54

Skutečné frakce Hume pak ještě dále dělí podle toho, zda jsou založeny na společném zájmu [*real faction from interest*], principu [*from principle*] či na náklonnosti vůči panovníkovi nebo vládě [*affection*]. První z nich jsou nejrozumnější a nejpochoptelnější. Hume v této souvislosti pojednává o skupinách, které se chtějí podílet na vládě, a tím chránit své nejrůznější vlastní zájmy. Z kontextu vyplývá, že se jedná o politické strany. Pokusy o eliminaci těchto stran jsou dle Huma podobně zábavné a neproveditelné jako snaha o vynalezení perpetua mobile. Frakce založené na obhajobě sdíleného principu jsou sice historicky nejmladší, ale podle skotského učence zároveň i nejméně pochopitelné. Právě mezi těmito skupinami dochází k nejčastějším střetům, přestože svá stanoviska odvozují z často velmi spekulativních a abstraktních principů. Zdá se, že téměř neexistuje možnost mírového soužití takových skupin – zatímco když proti sobě jdou po ulici dva lidé, tak pokud je dostatečně široká, nemají problém se vzájemně vyhnout, v případě, že titíž lidé zastávají protikladné názory na náboženství, téměř vždy dojde ke střetu, a to i přesto, že pole, na kterém se pohybují, je podobně široké jako ulice, ne-li širší. Ačkoli se to Humovi zdálo pošetilé, uvědomoval si, že obhajoba spekulativních principů v minulosti vedla k nejkrvavějším a nejkrutějším střetům. Poslední skupině skutečných frakcí se Hume posléze věnoval jen velmi stručně. Náklonnost k vládci je podle jeho názoru založena na imaginárním vztahu s panovnickou rodinou. V této souvislosti se Hume podíval nad tím, že lidé často vykazují tendenci podporovat své panovníky na základě falešného pocitu blízkosti s nimi – a představy možných benefitů z toho plynoucích.55

53 Madison, J. (Publius), *Federalista č. 10*, c.d., s. 70.

54 Hume, D., *Of Parties in General*. In: Miller, E. F. (ed.), *Essays, Moral, Political, and Literary*, c.d., s. 56.

55 Tamtéž, s. 54–63.

Madisonova definice stranictví je víceméně shrnutím Humova popisu vzniku frakcí: je to „skupina občanů spojená a poháněná společnou pohnutkou, vášní či zájmem.“⁵⁶ Podobně Madison upozorňuje i na to, že je ve společnosti běžné setkávat se s různými názory na náboženské, světské a jiné praktické i teoretické otázky: „to všechno rozdělilo lidi do stran, podnítilo v nich vzájemnou nevraživost a vnuklo jim daleko větší chuť se navzájem soužit a utiskovat, než spolupracovat ke společnému prospěchu. Naše schopnost této nevraživosti propadnout je tak velká, že nejsou-li po ruce dost významné důvody, stačí nejnicotnější a nejnesmyslnější rozdíly, aby roznítily nepřátelské vášně a vyvolaly násilný střet.“⁵⁷

Podle Madisona máme jen dvě možnosti, jak k problému stranictví přistoupit. Buď se jej můžeme pokusit *odstranit*, nebo ho nějak *ovlivnit* – tak aby podpořilo obecný prospěch.

Zaměříme se nyní nejprve na možnost *odstranění stranictví*. Madison vidí *teoretickou* možnost eliminace stranictví pouze v situaci, v níž by bylo možné nějakým způsobem zařídit, aby lidé byli ve svých názorech, vášních a zájmech uniformní. Překážkou takové uniformity jsou však podle Madisona rozdílné lidské schopnosti a z nich vyplývající důsledky ovlivňující vlastnictví, jehož ochrana je prvotním cílem každé vlády. V důsledku existence rozdílů mezi životními podmínkami lidí pak také vznikají některé z frakcí. Jejich odstraněním by však vláda podlomila svou vlastní legitimitu.⁵⁸

Má-li jít o pokus o *reálné* odstranění stranictví, pak Madison tvrdí, že je ho možné realizovat opět jen dvěma způsoby: buď naprostým potlačením příčin jeho vzniku, nebo popřením svobody, která je esenciální podmínkou jeho existence. První způsob je podle Madisona neproveditelný. Hume i Madison se totiž domnívají, že tendence ke stranictví vychází z lidské povahy. Sklony k prosazování především svého vlastního sobeckého zájmu vyplývají ze samé podstaty lidské přirozenosti. (V lidském jednání jsou sice patrné i prvky altruismu, jež projevujeme například vůči svým potomkům, dalším členům rodiny či nejbližším přátelům, ty však ani zdaleka nemají takový význam.) Tento základní rys lidské povahy vede v konečném důsledku ke vzniku stran a frakcí, které tudíž nemohou být nikdy zcela eliminovány.⁵⁹ Jak Madison explicitně formuluje: „skryté příčiny stranickosti [jsou] zasety v lidské povaze.“⁶⁰

56 Madison, J. (Publius), *Federalista* č. 10, c.d., s. 70.

57 Tamtéž, s. 71.

58 Tamtéž, s. 71.

59 Hume, D., *A Treatise of Human Nature: A Critical Edition*. Oxford, Oxford University Press 2007, s. 313–314; týž, *Of Parties in General*, c.d., s. 55; týž, *The History of England from the Invasion of Julius Caesar to the Revolution in 1688*, c.d., Vol. 4, s. 19.

60 Madison, J. (Publius), *Federalista* č. 10, c.d., s. 71.

Druhý způsob, jímž by bylo možné odstranit stranictví, totiž útok na samu podstatu svobody, je nejen naprosto nerealizovatelný, ale byl by také nemoudrý. Znamenal by totiž naprosté potlačení svobody jednotlivce, v důsledku čehož by se stal příkladem „léčby horší, než je nemoc sama“.⁶¹ Svůj názor Madison dále upřesňuje pomocí analogie s ohněm. Svoboda je pro stranictví stejně nezbytná, jako je vzduch pro oheň. Neznamená to však, že můžeme odstranit vzduch jen proto, abychom zajistili definitivní uhašení ohně. Vzduch je totiž zcela nezbytný i pro život.⁶² Podobně se vyjadřuje i Hume, který navíc upozorňuje, že frakce často stojí v opozici vůči stávající vládě. Řešením této situace ale podle něj nemůže být odstranění všech frakcí prostřednictvím nástrojů despotické moci. Pokud by se o to nějaká vláda skutečně pokusila, pak v rámci takové společnosti by sice stranictví bylo zdánlivě potlačeno a navenek by se projevvalo méně než ve svobodných státech, nicméně jeho existence by i tak byla naprosto nevykořenitelná a změnilo by se jen to, že by působilo v skrytu.⁶³

To, že tendenci ke stranictví nelze u lidí odstranit a že z určitého pohledu může být na rozlehlém území prospěšná, ba dokonce působit i jako ochrana proti utiskování menšin, ovšem v žádném případě neznamená, že by se stranickost u lidí měla podporovat. Extrémní frakce jsou totiž naopak zhoubné a ničí svobodu občanů. Hume v této souvislosti nabádá k umírněnosti ze strany politických teoretiků i politiků, což je patrné zejména v *Dějínách Anglie*, kde na mnoha příkladech můžeme vidět jeho oceňování snahy některých politiků a panovníků o zmírňování stranických vášní.⁶⁴

Druhou možností, jak lze podle Madisona k problému stranictví přistoupit, je – jak bylo uvedeno již výše – snaha o jeho *omezení*. Ve své radikální podobě totiž může inklinace k frakcím vyvolávat i zásadní nepokoje ve společnosti, které vposled mohou ohrožovat svobodu lidí ve společnosti i samu republikánskou vládu. Zásadní problém nastane v situaci, kdy se k vládě dostane většina, která začne omezovat menšinu. Hlavní otázka podle Madisona tedy zní: „Jak zajistit veřejné blaho a osobní práva před ohrožením stranickostí většiny a zároveň zachovat ducha a formu lidové vlády?“⁶⁵

Madison odmítá předpoklad, podle kterého by lékem na stranictví mohla být přímá demokracie. Ta je totiž technicky uplatnitelná jen v malé republice, která právě kvůli své malé rozloze a s ní souvisejícím nízkému počtu občanů přímo vybízí ke zformování většiny. Lidé žijící na malém území jsou spolu

61 Tamtéž.

62 Tamtéž.

63 Hume, D., *Of Parties in General*, c.d., s. 55–56.

64 Hume, D., *The History of England from the Invasion of Julius Caesar to the Revolution in 1688*, c.d., Vol. 4, s. 290; Vol. 6, s. 123.

65 Madison, J. (Publius), *Federalista* č. 10, c.d., s. 72.

navzájem totiž natolik provázání, že se při rozhodování budou řídit spíše emocemi než rozumem. Bude-li však vláda uplatňována prostřednictvím volených zástupců, kteří budou pocházet z různých prostředí, bude lépe zajištěna ochrana menšin. Čím pak bude republika větší, tím rozmanitější zájmy a sklony se v jejím rámci objeví a o to více se zmenší pravděpodobnost, že se utvoří většina, která by se spojila za účelem potlačení práv některé z menších skupin. Dokonce i v případě, že by se nějaká taková většina přece jen utvořila, bude pro ni na rozsáhlém území komplikované koordinovat svou činnost. Madison sice nemohl tušit, že právě tento argument bude v důsledku rozvoje moderních komunikačních technologií zásadně oslaben, nicméně si i přesto jasně uvědomoval, že jen sama rozlehlost republiky ochranu práv menšin nezajistí. Byl to pouze jeden z mechanismů, který byl v jeho návrzích doplněn ještě o mnoho dalších – například o princip brzd a rovnovah či o rozdělení jednotlivých složek moci.

Závěr

Jak jsem již uvedla, Madison se s Hudem jednoznačně shodoval v názoru, že tendence ke stranictví je zcela bytostně spjata s lidskou přirozeností. Navazoval na něj i při teoretickém popisu a klasifikaci jednotlivých zájmových skupin. Oba se také obávali lidské tendence k antisociálnímu a antikomunitnímu chování, které často bývá zjitřené právě v důsledku příslušnosti k opozičním stranám. Madison ve svých úvahách rovněž navazoval na ty Humovy závěry, které nenacházely možnost ani teoretické, ani praktické politiky v homogenní společnosti bez frakcí. Morganova interpretace je v tomto ohledu zásadně chybná a zavádějící. Bylo tomu totiž právě naopak, než tvrdil: Hume existenci různých zájmových skupin považoval nejen za obhajitelnou, ale z hlediska obecného zájmu společnosti i za žádoucí. Varoval před situací, v níž by snaha o odstraňování stranictví v konečném důsledku mohla vést až k zásadnímu omezování svobody občanů. Za jediné skutečně nebezpečné frakce, jež je třeba eliminovat, považoval takové, jež svou podstatou, sdílenými představami a principy představují opozici vůči samému státu.⁶⁶ Podle Huma představují největší nebezpečí extrémní frakce, které fungují jako podhoubí vzbouřených vášní a „výživa“ lidské neřesti. V případě, kdy si člověk uvědomí, že se nemusí chovat ctnostně, aby neztratil podporu své strany, bude podle toho jednat.⁶⁷ V této souvislosti Hume popisuje také postupnou polarizaci společnosti, která stála na počátku anglické revoluce.

66 Hume, D., *Of the Coalition of Parties*. In: Miller, E. F. (ed.), *Essays, Moral, Political, and Literary*, c.d., s. 493.

67 Hume, D., *The History of England from the Invasion of Julius Caesar to the Revolution in 1688*, c.d., Vol. 6, s. 438.

Přestože se v rámci obou hlavních táborů objevovaly vnitřní konflikty, strany byly v této době už natolik provázány, že jejich členové bojovali spíše jako příslušníci dané skupiny než jako obhájci principu.⁶⁸

Madison se velmi obával polarizace americké společnosti a za nejlepší možnou obranu proti ní považoval zavedení republikánské vlády na co největším území. Za nejhorší z frakcí považoval fundamentální náboženské sekce, neboť se domníval, že jsou nebezpečné pro samu existenci státu. Neznamená to však, že by prosazoval odstranění všech frakcí. Nejenže to považoval za téměř nemožné vzhledem k tomu, nakolik je lidská tendence ke stranictví zakořeněna v naší povaze. Zrušení rozdílů mezi lidmi a skupinami lidí ve svobodné společnosti by navíc podle Madisona bylo nejen nepraktické, ale i nežádoucí.⁶⁹

Ohledně existence politických stran se Madison také shodoval se skotským učencem. Ve svých *Dějínách Anglie* Hume uvedl několik historicky doložených případů, kdy některá ze stran sehrála kladnou roli v celé společnosti díky své umírněnosti.⁷⁰ Z hlediska historického vývoje pak Hume hodnotil anglické politické strany velice pozitivně, protože právě díky jejich koordinaci, ale i vzájemným rozepřím a krizím došlo k velkému a v Evropě zcela neobvyklému rozšíření svobod v anglické ústavní praxi.⁷¹ Podobný názor mnoho let po ratifikaci americké ústavy vyjádřil i Madison, když upozorňoval na výhody existence dvou stran v rámci amerického politického systému.⁷²

68 Tamtéž, Vol. 5, s. 212.

69 Hume, D., *Of the Coalition of Parties*, c.d., s. 493.

70 Hume, D., *The History of England from the Invasion of Julius Caesar to the Revolution in 1688*, c.d., Vol. 6, s. 123.

71 Hume, D., *Of Parties in General*, c.d., s. 65.

72 Tento svůj postoj Madison formuloval v dopise, jehož adresátem byl Henry Lee. Citováno podle: Spencer, M. G., *David Hume and Eighteenth-Century America*, c.d., s. 169, pozn. č. 50.

SUMMARY

A Cure for Party Disorders

According to Douglass Greybill Adair's influential interpretation, when James Madison was formulating his famous theses on the benefits of a large republic, he was influenced by his reading of David Hume's essays. However, as far back as the 1980s, Edmund Morgan sharply criticized Adair, claiming that Madison had only been inspired by his political career and not by the reading of theoretical works. In addition, Morgan attempted to show that Hume's and Madison's theories of partisanship only give the appearance of being similar, while in reality they contradict one another. The intent of this article is to show that Morgan's much discussed critique is based on a misleading interpretation of Hume's theory, and that Madison truly found inspiration in his reading of the philosopher's works. By analyzing not just Hume's essays but other of his writings, the author also proves that this influence on Madison is much greater than the traditional interpretive literature has taken into account.

Keywords: David Hume, James Madison, political philosophy, partisanship, factions

ZUSAMMENFASSUNG

Medizin für das Unwesen des Parteiwesens

Der einflussreichen Interpretation Douglass Greybill Adairs gemäß, stand James Madison bei der Formulierung seiner berühmten Thesen über die Vorteile einer großen Republik unter dem Einfluss der Lektüre der Essays von David Hume. Adairs Ansichten wurden freilich bereits in den 80. Jahren des vergangenen Jahrhunderts von Edmund Morgan scharf kritisiert. Dieser behauptete, dass Madisons Inspiration in seiner politischen Karriere bestand, und nicht in der Lektüre theoretischer Abhandlungen. Darüber hinaus versuchte Morgan zu zeigen, dass die Parteitheorien bei Hume und Madison nur scheinbar ähnlich sind, einander in Wahrheit jedoch widersprechen. Ziel des vorliegenden Artikels ist es zu zeigen, dass Morgans viel diskutierte Kritik auf einer irreführenden Interpretation der Theorie Humes basiert, und dass Madison echte Inspiration aus der Lektüre der Werke Humes zog. Durch Analyse weiterer Schriften von Hume, d.h. nicht nur Essays, weist die Autorin überdies nach, dass dieser Einfluss viel größer ist, als in der Literatur in der Regel berücksichtigt wird.

Schlüsselwörter: David Hume, James Madison, politische Philosophie, Parteiwesen, Fraktionen